

ACC. N:R. M. 13894:1-9.

Landskap: Skåne Upptecknat av: H. Hermanson,

Härad: Luggude Adress: Nya Kvarn, Gantofta

Socken: Allerum, Kristofta m. fl. Berättat av: olika personer; se uppteckn.

Uppteckningsår: 1955 Född år _____ i Gladsås bebyggelse!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kvarnar och kvarndrift. s. 1-9.
(foto sid. 9; neg. saknade)

LUF 99.

Skriv endast på denna sida!

Luf 99
1.

Av en mjölnare på en väderkvarn fordrades en mycket stor
yrkesskicklighet. Han skulle vara halft sjöman, förstå sig
på väder och vind, kunna sy segel, splitsa fågvirke, lägga al-
la slag av tenor och tenutar och det viktigaste hålla sina kvar-
nar vassa och väl i ordning. När en ny kvarnsten behövdes skulle
den huggas till, stenarna kommo från stenbrodden i stora grov-
huggna stycken, en sten ofta i flera bitar. Då gällde det att
först hacka till och sammanfoga de olika styckena hugga
stenen cirkelrund innan smeden kom med sina väl tillpas-
sade, sammansvetsade järnband som på platsen uppvärmdes
och pådrivs runt stenen. Därefter skulle malytan ba-
nas så den blev absolut jämn, ej det allra minsta skev,
jaget hackas upp så det kom i centrum. Om det nu var
en löpare, den roterande stenen, skulle den segelfällas, d. v.
s. seglet som bär upp stenen infällas, luftskrälarna huggas upp
malytan hackas och stenen avvägas så den ej var sidofång.
Att detta arbete måste de gamla mjölnarna nedlägga på en
kvarnsten innan den var malduglig. På böjen av 1900-talet gjorde

Konstkoarnstenarna sitt intåg.

Vid min Fars koarn i Löshult vid Viken, med utsikt
över hela Kullen, kunde man i början på 1900-talet se inte
mindre än 16 st. väderkoarnar i gång, alla holländare utom
två. Det var alltid en lövlar, dem emellan, vem som vid svag
vind kunde få sin koarn att gå fortast på och vid hård vind
vem som kunde hålla de "styvaste" segeln mest segel ute.
Detta var när det blåste jämn vind, vid ostadig väderlek med
regn, åsk eller hagel byr gälda det att vara försiktig, det
dugde ej att vänta och reva segeln till byn kom då kunde
det gå illa. Att reva tillgick så att koarnen stannades till
"äns" ena vingen ner. I ett segel var tre st hankar splittrade
som fästades i så kallade "kräckor" fästs alla i själva vingträ-
det, mitt emot en sådan hank i seglet var en svicklina
fäst att. Lös gjordes så nedersta linan och seglet upplindades
från andra linan och till första hanken kallades det rev,
lös gjordes även andra linan och seglet togs in från översta
linan och till andra hanken kallades det för högre. Det sked

be alltid revas likformigt alltså ej blott ett rev på ett segel utan logs ett rev skulle seglet mitt emot och revas.

Till måltiderna, när det var tid att hålla, då stannades kvarnen i "kryss", båda nedersta vingarna på lika avstånd från omgången, hackades en kvarn "håll man i 'hackekryss' som var mitt emellan åns och kryss så det hållet vingarna gick. Passerade ett liktlig vägen vid kvarnen stannades kvarnen alltid detta som en vördnad men också med tanke på att ingen häst skulle skrämmas av vingarna eller skuggan av dem. På böndagarna ficks ej kvarnen vara igång, under inga förhållanden emellan tel 10-2.

Sedan 1915 har många kvarnar här i trakten skattat åt förgängelsen. Rydebäckes gård tillhöriga holländaren blev revet år 1920, det var en stor kvarn med 40 alnars vingar och försedd med stenomgång. Glumslövs holländska med-brann något år tidigare en lillsjulaften även den försedd med stenomgång 38 alnars vingar. Skubbkvarnen i Glumslöv blev nedriven omkring åren 1925-1930. Görarpes mölla

skannade vid samma tid på grund av Hålsingborgs
stads vattenförsörjning från Råån. Nymölle i Gagnef,
även den en vattenkvern vid Råån, brann också på 20-talet.
Höpinge mölla i Ramläsa skannade sina långa 40 alnars
vingar för alltid år 1917. Det har berättats att den sam-
menuppförd försågs med vingar på en längd av 44 alnar,
men att dessa långa vingar ej kunde stå emot en rasen-
de nordväst. Med brödsidsregleringens införande 1917 fick
Johann Andersson, ägaren av Höpinge kvern, ej rättighet att
föra sina kunder i Hålsingborg med mjöl, år 1953 blev kver-
nen helt rivet. Östra Ramläsa kvern, även den stor och
försedd med brädomgång, gick även den av samma orsak
samma öde tillmötes. Råå holländska brände år 1885 men
blev uppbyggd, samma år igen brände åter ned 1909.

Ryssmölle på Hjöshult övertog min farbror efter sin fa-
der vid 1880-talet. På sommaren år 1886 blev kvernen re-
noverad, fjärad och målad, på kvällen den 25 juli var allt
färdigt. Natten mellan den 25-26 juli brände kvernen

ner till grunden just på farbrors födelsedag.

Mordbrand misstänktes som och erkändes, många år senare, av den anstälde mättes, vennen som i brev från Amerika erkände sin skuld som han blivit mutad till.

På rekordtid återuppfördes en ny kvarn. Kvarnbyggare Hans Peter Jönsson från Dösjöbo blev byggmästaren som just då fått Råa kvarn färdigbyggd. Femhundra kronor lovades byggmästaren om kvarnen kunde lagas i bruk före jul. På ena sidan i kvarnen står skrivet: "Denna kvarn var i rörelse första gången den 23 dec. år 1886, Lundström".

Denna Lundström var en farande Sven, anställdes som en duktig fackman, men begiven på sprit. Han sökte plats där en ny kvarn skulle byggas ty där blev ofta s. k. "resgilla" förordades i Lirköpinge kvarn vid Lögarp.

Gantofla skubbakvarn, som var belägen på
höjden strax söder om järnvägsstationen, blev rivn
år 1919. I mitten av 1800-talet ägdes kvarnen av
en mjölnare som hade många söner som där växte
upp och fick lära sig yrket, de blevo med tiden ä-
gare till de största väderkvarnarna i trakten, ^{alla} utom
en som blev klädeshandlande, nämligen Nils Kn-
dersson. vars namn ännu lever kvar i firmen Nils Kn-
derssons klädeshandel Hälsingborg. Genom sin nära kon-
takt med mjölnarna blev denna firma den som först förde
specialvärd kvarnduk i marknaden. Forna tiders
mjölnare fick sja sina segel av olämplig bredd och tjock-
lek antingen det ^{var} hemvärd eller inköpt segelduk.

ACC. N:R M. 13894:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

Nya kvarn, som jag ägt från år 1915, stannade sina
vingar år 1946 efter att i jämnt ett sekel ha varit i stän-
digt bruk. Orsakerna voro flera. En grundig repara-
tion förvades bland annat en ny kvarnaxel, drejkransen
som vridits på i ett sekel var uppsliten kostnaderna
för reparation stälde sig dyra. Utvecklingen på kvarn-
teknikens område har gått framåt, nya malmaskiner
har uppfunnits. Med en hammarkvarn och elektrisk drift
kan en man på sin bestämda arbetstid mala mera än
två man under natlock och söndagsmalning hinna med
att mala med en rådkvarn. Nog saknar en gammal
mjölnare vingarna många gånger men det gäller här som
på andra områden att följa med i utvecklingen.

Väderkrarnarna voro lät belägna, så konkurrensen dem emellan var ofta stor. Berättaren av följande hade plats i en kvara. En dag säger mjölnaren till honom: där kommer N. N. med ett mällass. Förra gången han var här ville han pruta på tullen, påstod han kunde få malet billigare vid grannkrarnen, så vi går väl miste om hans malning efter detta.

Men säger mjölnaren jag skall lita med honom och bjuda på en kafflegök, så får binder han hästarna i kvarnporten.

Går vi in skall du hissa upp och väja, säckarna, lulla dem som vanligt och lasta dem precis för att de voro innan. Allt gick efter beräkning, N. N. kunde ej motstå kafflegökarna. Det drog ut på tiden, samtalet rörde sig om malttullen, mjölnaren höll på sin rätt; N. N. var lika envis när han var erbjuden att få malet för billigare, så varför skulle han betala mer. Trots gökarna körde han sitt lass till grannkrarnen. Nästa gång var lantbrukare behövde han malet kom han till sin gamla kvara och egendomligt nog nämndes ingenting om malttullen.

Traynor & Co
Albany, N.Y.

అధ్యక్షులు

(miss) et l'indépendance

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

BARRE VILLEN

Håll med ett foto som visar hur det gick till när en kran-
 anslussades upp. Det är Döshults kran den 10/9 1909. Nils
 Jämsön från Ål är "möllebyggaren". Man ser ena ringen
 upprättad som kran, denna är skruvad med fyra stycken bar-
 dunlinor som i sin tur är fastgjorda i småt nedgrävda på-
 lar. På varje påden påle har placerats stora gråstenar

13894

Döshults kvarn,
sept. 1909.